

Parlamentarni izbori u Mađarskoj: potvrda *Fidesz*ove dominacije

Vedran Obućina

Parlamentarni izbori u Mađarskoj održani u travnju ove godine potvrdili su dominaciju vladajuće stranke *Fidesz* na čelu s premijerom Viktorom Orbánom, koja je osvojila 44,54 posto glasova i 52,73 posto mjesta u mađarskom parlamentu. Ovo je prvi put od početka demokratske tranzicije u Mađarskoj da je stranka desnog centra osvojila drugi uzastopni mandat

Parlamentarni izbori u Mađarskoj održani u travnju ove godine potvrdili su dominaciju vladajuće stranke *Fidesz* na čelu s premijerom Viktorom Orbánom, koja je osvojila 44,54 posto glasova i 52,73 posto mjesta u mađarskom parlamentu. Ovo je prvi put od početka demokratske tranzicije u Mađarskoj da je stranka desnog centra osvojila drugi uzastopni mandat. Koalicija lijevih stranaka Jedinstvo (*Összefogás*) osvojila je 25,99 posto glasova i 19,30 posto mjesta u parlamentu, s time da je ojačala za 6,29 posto u odnosu na prošle izbore. Lijevu koaliciju činilo je pet stranaka: Mađarska socijalistička partija (MSZP), Zajedno 2014, Demokratska koalicija, Dijalog za Mađarsku te Mađarska liberalna stranka, ali se raspala neposredno nakon izbora. Radikalno desna stranka *Jobbik* osvojila je 20,54 posto glasova i 16,67 posto mjesta u parlamentu. Zelena liberalna stranka pod nazivom *Politika može biti drugačija*, koja se kao eksperimentalni projekt pojavila na prethodnim izborima, doživjela je pad od 2,21 posto te je osvojila 7,47 posto mjesta u parlamentu. Ovo su bili prvi parlamentarni izbori nakon što je stupio na snagu novi Ustav kojim je, između ostaloga, promijenjena struktura parlamenta, pa Mađari biraju 199 zastupnika, umjesto dosadašnjih 386, u jednome krugu izbora. Kad je nastao 1988. godine, *Fidesz* se definirao kao liberalna stranka mladih i isprva je bio članicom Liberalne internacionale. Međutim, od 2002. godine uspješno se transformirao u desni centar, nacionalno-konzervativnu političku stranku koja je na europskoj razini članica Europske pučke stranke. *Fidesz* je prvi put pobijedio na izborima 1998. godine kad je oko sebe okupio stranke desnice, s iznimkom radikalno desne Stranke pravde i života (MIÉP). Iako je pretrpio poraze

Vedran Obućina, diplomirani politolog i tajnik Društva za mediteranske studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. E-pošta: v_obucina@yahoo.com

2002. i 2006. godine, kontinuirano je dobivao potporu više od 40 posto birača te je osvajao gotovo 90 posto glasova birača koji se samoidentificiraju kao glasači desnice ili desnog centra.

Fideszova pobjeda na izborima 2014. nije iznenađujuća s obzirom na to da je stranka imala najviše utjecaja na izradu novih izbornih pravila. Iako su domaći i vanjski politički akteri proglašavali Orbánovu vladu autoritarnom, konzervativnom i nacionalističkom, mađarski su birači unatoč tomu podržali vladin prijedlog novog Ustava. Parlament se sada bira po pravilima novoga kombiniranog sustava u kojemu se većina zastupnika, njih 106, bira u jednomandatnim izbornim okruzima, dok se 93 zastupnika biraju razmjerno na regionalnim listama. Izborni prag iznosi pet posto. Kritičari su upozoravali da takav sustav značajno pridonosi *Fideszovoj* pobjedi jer jamči vladajućoj stranci većinu zastupničkih mjesta, čak i u slučaju da stranka ne osvoji većinu glasova.

U pozadini *Fideszove* pobjede leži značajno oslanjanje na političku simboliku. Politička simbolika javno je iskazana surogatna akcija koja se upotrebljava da se odvrti pozornost javnosti od svakodnevne političke stvarnosti. Riječ je o politici simbola – pojmova, slogana, bedževa, slika, pokreta, obreda i političkih mitinga – koja je u izravnoj suprotnosti s konkretnim javnim politikama. Orbán je još u izbornoj kampanji 2009. pokazao koliko je simbolika važna u mađarskoj politici: Tada je izjavio kako je "pravi problem u današnjoj Mađarskoj (...) to što ne postoji sustav vrijednosti koji dijeli zajednica (...) vrijednosti ponuđene od neoliberalne elite odvele su Mađarsku u propast (...) prihvaćanje toga dovelo nas je do kraja jedne ere (...) ovo nije samo pad vlade: ovo je usporedivo s duhovnim temeljima vladanja (...) sustav moći mora imati tri izvora, moraju ga hraniti tri stvari: novac, ideologija i glasovi. Sada će izrasti nova velika vladajuća stranka: jedna središnja politička moć koja će biti sposobna predstaviti nacionalne interese – ali bez potrebe za stalnom raspravom". Takvim je diskursom Orbán otvorio vrata novoj eri autoritarizma, koju je pokušao opravdati dugotrajnom ekonomskom krizom i lošim upravljanjem prethodnih

Kad je nastao 1988. godine, *Fidesz* se definirao kao liberalna stranka mladih i isprva je bio članicom Liberalne internacionale. Međutim, od 2002. godine uspješno se transformirao u desni centar, nacionalno-konzervativnu političku stranku koja je na europskoj razini članica Europske pučke stranke

vlada. Dolaskom na vlast *Fidesz* je počeo radikalno mijenjati ustavni poredak, posebice u sudstvu, medijima i javnoj upravi gdje su smijenjeni kadrovi prethodne socijalističke i liberalne broj 18 - srpanj 2014.

vlade. Dvotrećinska većina u parlamentu omogućila je nesmetanu promjenu i donošenje zakona, što je dovelo do izrazitog slabljenja institucionalnih mehanizama nadzora i kontrole nad izvršnom vlašću. Nakon neuspješnih mandata socijalističkih premijera (Gyurcsány 2004. – 2009., Bajnai 2009. – 2010.) i teške gospodarske krize koja je pogodila Mađarsku, mnogi birači

U pozadini *Fideszove* pobjede leži značajno oslanjanje na političku simboliku. Politička simbolika javno je iskazana surogatna akcija koja se upotrebljava da se odvrti pozornost javnosti od svakodnevne političke stvarnosti

dali su glas *Fideszu* u nadi da će nova vlada biti sposobna za strukturne reforme mađarskoga gospodarstva. Umjesto toga Orbán je iskoristio svoj četverogodišnji premijerski mandat za ideologizaciju mađarske politike i društva, stavljajući naglasak na konzervativnu, katoličku i nacionalističku retoriku.

Statusni zakon

Mađarski je parlament u lipnju 2001. usvojio Statusni zakon koji daje posebna prava etničkim Mađarima koji žive u Rumunjskoj, Slovačkoj, Srbiji, Hrvatskoj i Ukrajini. U kratkom roku izdane su im osobne iskaznice, čime su stekli status pravnih subjekata mađarskog prava. Osim toga, Statusni zakon dao im je privilegiran pristup mađarskom tržištu rada i sustavu socijalne skrbi. Myra A. Waterbury (2006) smatra da Statusni zakon i posljedično pogoršanje odnosa sa susjednim zemljama nisu samo znak rasta etničkog nacionalizma u Mađarskoj i jačanja osjećaja povezanosti s Mađarima izvan domovine. Za nju je taj potez prije svega dio *Fideszove* strategije korištenja mađarske dijasporne kao sredstva za ostvarivanje vlastitih političkih ciljeva. *Fidesz* je status Mađara izvan granica postavio u središte svoje ideologije i povezo ga s budućim blagostanjem i kulturološkim opstankom mađarske nacije. Time je izgradio historiografski kontekst koji mu je nedostajao kao protukomunističkom pokretu tijekom devedesetih godina. Nakon gubitka teritorija u Prvome svjetskom ratu Mađari su sa zebnjom gledali na položaj svojih sunarodnjaka u drugim državama, posebice u Rumunjskoj i Srbiji. Nakon rušenja komunizma i početka demokratske tranzicije Mađarski demokratski forum (MDF) u potpunosti je usmjerio pažnju na unapređenje položaja Mađara u susjednim zemljama, dok ljevica nije bila osobito zainteresirana za nastavak takve politike. Zbog svoje uloge u izgradnji nacionalnog identiteta, održavanja povijesnog kontinuiteta i jačanja uloge Mađarske u regiji, dijaspora se odlično uklopila u *Fideszovu* strategiju izgradnje stranke. Dobila je posebno mjesto u široj nacionalističkoj strategiji koja je velikim dijelom bila usmjerena

protiv socijalističke ljevice, na pobijanja retoričke snage radikalne desnice i prema popunjavanju ideološki ispražnjenog prostora na desnom centru.

Deklaracija nacionalne suradnje

Na početku mandata nove vlade parlament je usvojio Deklaraciju nacionalne suradnje. Ona je postala glavna smjernica rada u svim državnim institucijama, a temeljila se na idejama rada, doma, obitelji, zdravlja i reda. Kroz ta tipična konzervativna obilježja *Fidesz* je pokušao pokazati da je Mađarska zemlja s duboko kršćanskim korijenima. Prema toj Deklaraciji izbori 2010. zapravo su bili oblik revolucije na biralištima, kojom je završilo dugo razdoblje krize koja je započela revolucijskim gibanjima 1956. godine. Sama Deklaracija podsjeća na to da je novi parlament narodna skupština u kojoj jedna stranka ima dvije trećine mandata, što joj daje demokratsku legitimaciju da provede revolucionarne reforme nacionalne zajednice. To je važno, tvrdi se u Deklaraciji, zbog lošeg upravljanja u "posljednjih osam godina", što je postala česta uzrečica tijekom prvog mandata Orbánove vlade. Protekla vlast je, prema Deklaraciji, odvela zemlju u dužničko ropstvo, a sve zbog interesa očuvanja vlasti. Tijekom mandata socijalističkih vlada "eliminirana je mogućnost demokratskog nadzora u pitanjima proračuna, falsificirani su financijski podaci, a time je ograničeno pravo građana na samoodređenje (...)" (Ured Nacionalne skupštine 2010). Socijalistička vlada optuživala se za kriminalne djelatnosti, paraliziranje države i javne uprave, prijevaru, ograničavanje ljudskih i građanskih prava i nezakonite napade na svoje građane. Zauzvrat Deklaracija tvrdi da je Mađarskoj potreban

Sama Deklaracija podsjeća na to da je novi parlament narodna skupština u kojoj jedna stranka ima dvije trećine mandata, što joj daje demokratsku legitimaciju da provede revolucionarne reforme nacionalne zajednice

društveni ugovor koji počiva na revolucionarnoj snazi naroda i koji će izvući Mađarsku iz gospodarske, društvene i duhovne krize. U sklopu mjera oporavka mađarskoga gospodarstva Deklaracija predviđa stvaranje milijun radnih mjesta u deset godina, reintegraciju radne snage iznad 45 godina života, jačanje sektora građevinarstva, poljoprivrede i turizma, ali i kreativne industrije, inovacija te istraživanja i razvoja. Zahtijevaju se fleksibilnija pravila zapošljavanja koja moraju biti usklađena s obiteljskim vrijednostima; jednostavniji i razumniji uvjeti za poslovanje, uključujući prepolovljavanje nepotrebnih birokratskih prepreka poduzetništvu. Poticat će se zaštita mađarskih proizvođača, dobara, proizvođača i potrošača, sve uz veliki otpor multinacionalnim kompanijama, kao i smanjivanje poreza,

povećanje broja obrazovanih i veća ulaganja države u lokalnu infrastrukturu.

Posebno je zanimljiv odnos *Fidesza* prema statusu republike. Trg Republike, jedan od najznačajnijih trgova u Budimpešti, preimenovan je u Trg pape Ivana Pavla II. Kip Mihályja Károlyija, prvog predsjednika Prve Mađarske Republike (1918. – 1919.), uklonjen je ispred zgrade parlamenta. Ustavno je promijenjen

Mnogi mađarski politički analitičari i komunikolozi smatraju da se iza *Fideszove* retorike krije medijski populizam, koji je u Mađarsku uvezen iz razvijenih postindustrijskih zemalja

i službeni naziv države. Ona više nije Republika Mađarska, već samo Mađarska. Takva promonarhistička, odnosno proturepublikanska politika jačanja simboličke uloge "Svete krune" dodatno je naglašena odredba novoga Kaznenog zakona. Njime je predviđeno da se svatko tko govori negativno o kruni može kazniti zatvorskom kaznom. Riječ je o kruni sv. Stjepana, zajedničkoj hrvatsko-ugarskoj kruni koja se nalazi u atriju mađarskog parlamenta. Unatoč povijesnoj činjenici da se radi o kruni koja simbolički spaja dvije države, Hrvatska nikad nije zatražila da kruna bude, primjerice, pola godine u Hrvatskom saboru, a pola godine u mađarskom parlamentu.

Klerikalno obilježje nove vlasti vidljivo je u mnogim simboličkim potezima. Primjerice, vlasništvo nad 80 škola i vrtića predano je crkvama, a u novoj obrazovnoj i kulturnoj politici nalaze se i radovi dotad nepoćudnih autora, poput kontroverznog političara iz Drugoga svjetskog rata i radikalnog desničara Józsefa Nyíróa, a uvedeni su i novi nastavni programi koji su posvećeni kršćanskoj etici.

Medijsko i sudbeno zakonodavstvo

Mnogi mađarski politički analitičari i komunikolozi smatraju da se iza *Fideszove* retorike krije medijski populizam, koji je u Mađarsku uvezen iz razvijenih postindustrijskih zemalja. No, politička teorija identificira populizam kao nacionalistički diskurs koji prijete demokraciji, posebno onoj u postsocijalističkim društvima. Populizam je oblik protusustavskog ponašanja koji proistječe iz oporbe, s antagonističkim taktikama, autoritarnom osobnosti vođe i objavom narodu. Međutim, u Mađarskoj je jasno da je takav populizam sastavni dio retorike svih stranaka, premda nijedna stranka ne namjerava rušiti postojeći poredak niti smatra da je takav diskurs patološka odlika tranzicijskog društva.

Dvije godine nakon *Fideszova* osvajanja vlasti mađarski je parlament izglasao Zakon o medijima, koji je nametnuo brojna ograničenja slobodi javnih medija. Zakon je stvorio regulatorno tijelo, sastavljeno uglavnom od članova *Fidesza*, koje može izričati velike novčane kazne novinarima i medijskim kućama koji "vrijeđaju ljudski dignitet ili javni moral". Osim toga, Zakon o

zaštiti obitelji iz 2011. propisuje da mediji moraju pružiti usluge na taj način da poštuju instituciju braka, kao i vrijednosti obitelji i dječje skrbi. Također, novinari su se našli pod još većim pritiskom kad je vlada 2013. donijela amandman na Temeljni zakon koji je odredio da sloboda izražavanja ne može biti opravdanje za ugrožavanje časti mađarske nacije ili bilo koje druge nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. To je očito u suprotnosti s odlukama Europskog suda za ljudska prava koji pod slobodom izražavanja smatra ne samo slobodu informiranja i širenja ideja već i one oblike komunikacije koji mogu uvrijediti, šokirati ili uznemiriti pripadnike neke zajednice.

Ideološki protivnici mađarske države prepoznati su u liberalnoj inteligenciji, oporbenoj skupini stranaka ljevice i lijevog centra te MMF-u i Europskoj uniji

Odbor za građanske slobode, pravdu i unutarnje poslove Europskog parlamenta izrazio je zabrinutost slabljenjem neovisnosti sudstva u Mađarskoj, ustvrdivši da novi Ustav znatno ograničava moć Ustavnog suda i narušava hijerarhijsku strukturu sudske vlasti. Stoga je Europski parlament predložio Orbánovoj vladi da: (a) nastoji postići konsenzus i transparentnost u procesu donošenja zakona; (b) prihvati samo temeljne i jasno definirane zakone koji se tiču poreznog, socijalnog i mirovinskog sustava te kulturnih, religijskih i ekonomskih politika; (c) zajamči jednaku zaštitu prava svakoga građanina bez obzira na vjeru, seksualnu orijentaciju i etničku pripadnost; (d) Ustavom zajamči teritorijalni integritet drugih zemalja prilikom traženja potpore za etničke Mađare koji žive izvan Mađarske; (e) potvrdi neovisnost sudstva ovlaštivanjem Ustavnog suda da provjerava zakone vezane uz proračun i zajamči neovisno upravljanje sudstvom; (f) zaštititi novim Ustavom temeljna građanska i socijalna prava u skladu s preuzetim međunarodnim obvezama, zabrani smrtnu kaznu, doživotni zatvor bez mogućnosti pomilovanja i diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije te da pruži dovoljna jamstva za zaštitu temeljnih prava i objasni da su ta prava stečena pri rođenju te nisu podložna promjenama; (g) reorganizira sustav parlamentarnih odbornika kako se ne bi izigrala postojeća jamstva zaštite i promicanja prava u područjima zaštite nacionalnih manjina, zaštite osobnih podataka i transparentnosti javno dostupnih informacija, kao i neovisnosti tijela koja su odgovorna za ta područja; (h) osigura uključivanje Povelje temeljnih prava u novi Ustav na način kojim će se izbjeći problemi interpretacije i preklapanja kompetencija između domaćih sudova, mađarskoga Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava.

Ideološki neprijatelji

Ideološki protivnici mađarske države prepoznati su u liberalnoj inteligenciji, oporbenoj skupini stranaka ljevice i lijevog

centra te MMF-u i Europskoj uniji. Liberalni znanstvenici i filozofi, poput Ágnes Heller, Sándora Radnótiya, Gábora Györgyja, Györgyja Gerébyja i Mihályja Vajde, optuženi su za pronevjeru istraživačkih i razvojnih fondova kroz sumnjive transakcije iz 2004. i 2005. godine, kad je ministar obrazovanja bio član liberalne stranke. Iako je sud ubrzo odbacio optužbe zbog nedostatka dokaza, velika medijska kampanja pronijela je glas kako su pripadnici liberalne inteligencije "mafija", koruptivna masa koja želi steći nelegalno bogatstvo u dogovoru s bivšom vladom.

Negativna ideološka retorika osobito je usmjerena prema Europskoj uniji. Stalno pozivanje na kolonizatorsku prirodu Bruxellesa dovelo je početkom 2012. do velikih demonstracija diljem Mađarske. U tzv. Mirovnom maršu Mađari su iskazivali povjerenje svojem premijeru i vladi. Gotovo pola milijuna ljudi ponovno je izašlo na ulice 15. ožujka i 23. listopada 2012. godine, obilježavajući revolucije iz 1918. i 1956. godine. U oba navrata Orbán je održao govore u kojima je Mađare nazvao nacijom boraca za slobodu.

Revizija povijesti sastavni je dio programa mnogih političkih stranaka u srednjoj i jugoistočnoj Europi, a koristi se osobnim glorifikacijama, propagandnim sloganima i instrumentalizacijom javnoga prostora, sve u cilju da se osigura lakša mobilizacija birača. Ta mobilizacija odvija se na razne načine, a *Fidesz* je posebnu pozornost posvetio kulturi. Tako je Ministarstvo kulture za obilježavanje tisućljetne obljetnice mađarske države 2000. godine, u vrijeme prve *Fideszove* vlade, dalo financijska sredstva za snimanje triju povijesnih filmova. Prvi, *Sacra Corona* (lat. Sveta kruna), snimio je Gábor Koltay 2001. godine, a radi se o životu i djelu mađarskog sveca Lászla I.¹ Potom je Csaba Káel 2002. napravio ekraniziranu operu *Bánk Bán* o borbi mađarskog bana protiv Habsburgovaca, a Géza Bereményi iste je godine snimio film *Bridgeman* (eng. Mostar) o Istvánu Széchenyiju, istaknutoj osobi iz 19. stoljeća. Scenarije za te filmove napisali su desno orijentirani mađarski povjesničari, koji su upotrebom

Upravo zbog korištenja takve populističke retorike Fidesz je duboko zakoračio u polje radikalne desnice, potpuno se oslanjajući na identitetsku politiku i kulturološka pitanja

povijesnih simbola i mitologije ponudili refleksiju na moderne političke događaje. Ta filmska uvertira u obilježavanje tisuću godina mađarske države bila je priprema za punopravno članstvo u Europskoj uniji 2004. godine. Katolička crkva i premijer Orbán smatrali su da je ulazak Mađarske u Europsku uniju konačan ishod dobre odluke svetog Stjepana da 1000. godine prihvati kršćanstvo i tako se "prikluči Zapadu". Tom prilikom Orbán je rekao: "Mora nastati novi mađarski san (...) Kralj Stjepan stvorio je državu u okruženju stranih naroda, na međi

orijentalnoga i zapadnog svijeta. Tisuću godina stara kršćanska mađarska država je velika i trajna kreacija mađarske zajednice. Ona je zajednička kreacija rođena iz rada, borbe, patnje u ovoj zemlji. Svaki građanin mađarske države mora osjećati da samo zajedno možemo ostvariti san. Jer mi trebamo sve pošto se ničiji san ne može ignorirati.”

Smjer mađarskog nacionalizma

Po mnogočemu *Fidesz* danas sliči *Jobbiku*, jednoj od najuspješnijih europskih radikalno desnih stranaka. Kako bi se oduprle izazovima sve jačih radikalno desnih stranaka, stranke centra moraju odgovoriti na njihovu populističku retoriku, a to čine većinom pozivanjem na racionalizam ili stvaranjem velikih koalicija, često politički krajnje beživotnih i nereálnih. Takvi odgovori u mnogim slučajevima samo povećavaju popularnost radikalne desnice. No, ako se populistički napadnu na njihovu terenu i zauzme im se dio političkog prostora koji su dotad okupirali, tada se radikalna desnica može neutralizirati i naposljetku iskorijeniti kao politički takmac. Upravo je takvu taktiku osmislio *Fidesz* koji propagira odumiranje liberalne demokracije na unutarnjopolitičkom planu i približavanje autoritarnim državama na vanjskopolitičkom planu (primjerice s Rusijom ili Kinom). Istovremeno Orbán vodi javne polemike s Europskom komisijom i MMF-om, prikazujući se kao političar koji se ne boji izazivati najveće svjetske institucije. Bivši premijer Mađarske Ferenc Gyurcsány uspoređuje *Fideszovu* popularnost među biračima s mađarskom narodnom pričom o kupnji slijepog konja. Naime, kad je kupac kupio konja na sajmu, konj se odmah zabio u zid. Trgovac konjima slegnuo je ramenima i objasnio mu da konj nije slijep, već hrabar. Možemo vidjeti da se *Fideszova* ideologija temelji na nekoliko identitetskih obilježja: (1) upotrebi stereotipa (spekulativan kapital, izdajnici); (2) dvostrukim standardima (uspoređivanje Europske unije sa Sovjetskim Savezom); (3) primjeni sugestivnih naziva (EU je kolonizator); (4) izravnim lažima (poput onih protiv MMF-a); (5) ponavljanjima (stalno ponavljanje krivnje prethodne vlade za stanje u zemlji); (6) tvrdnjama bez mogućnosti provjere; (7) prokazivanju neprijatelja (liberalni filozofi, strani kapital, Europska unija, ljevica, MMF); (8) pozivanju na više sile (Sveta kruna, Bog,

kršćanska tradicija); (9) cenzuri javnih medija. Upravo zbog korištenja takve populističke retorike *Fidesz* je duboko zakoračio u polje radikalne desnice, potpuno se oslanjajući na identitetsku politiku i kulturološka pitanja.

Bilješke

1 Radi se o kralju Ladislavu I. Svetom, bratu kraljice Ilone (Jelene Lijepe), udovice hrvatskog kralja Dmitra Zvonimira (1074. – 1089.). Putem ovih rodbinskih veza Ladislavovi nasljednici iz loze Arpadovića spajaju hrvatsku i mađarsku krunu u personalnu uniju koja će kroz stoljeća postati *de facto* realna unija.

Literatura

- Bajmo-Lázár, P. i Horváth, D. (2013). The continued relevance of the concept of propaganda: Propaganda as ritual in contemporary Hungary. *Global Media and Communication*. 9 (3): 219–237.
- Bajmo-Lázár, P. (2013). The Party Colonisation of the Media: The Case of Hungary. *East European Politics and Societies*. 27 (1): 69–89.
- Hanley, S.; Szczerbiak, A.; Haughton, T. i Fowler, B. (2008). Explaining Comparative Centre-Right Party Success in Post-Communist Central and Eastern Europe. *Party Politics*. 14 (4): 407–434.
- Rajacic, A. (2007). Populist Construction of the Past and Future: Emotional Campaigning in Hungary between 2002 and 2006. *East European Politics and Societies*. 21 (4): 639–660.
- Udrea, A. (2013). A kin-state's responsibility: Cultural identity, recognition, and the Hungarian status law. *Ethnicities*. 14 (2): 324–346.
- Ured Nacionalne skupštine (2010). *The Programme of National Cooperation*. http://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf (pristupljeno 22. svibnja 2014.)
- Waterbury, M. A. (2006). Internal Exclusion, External Inclusion: Diaspora Politics and Party-Building Strategies in Post-Communist Hungary. *East European Politics and Societies*. 20 (3): 483–515. ■